

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Мозоля Станіслава Анатолійовича
на дисертацію Коротаєва Володимира Миколайовича за темою:
«Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України як суб'єкт протидії злочинності», подану на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право**

Ступінь актуальності обраної теми.

Питання визначення місця та ролі Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України в системі суб'єктів протидії злочинності належить до числа актуальних і багатоаспектних проблем сучасної кримінологічної науки, оскільки від належного функціонування цієї установи значною мірою залежать якість застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні, повнота експертного забезпечення діяльності органів досудового розслідування та суду, а також результативність використання криміналістичних обліків та інформаційних ресурсів. ДНДЕКЦ МВС є головним підрозділом Експертної служби МВС, діяльність якого охоплює не лише проведення судових експертиз та експертних досліджень, а й науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності, ведення криміналістичних обліків, адміністрування відповідних інформаційних ресурсів, розроблення і впровадження експертних методик. Така багатofункціональність зумовлює необхідність комплексного дослідження кримінологічного змісту, форм, механізмів і результативності діяльності ДНДЕКЦ МВС у сфері протидії злочинності.

Особливої гостроти зазначена проблема набула в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України та дії правового режиму воєнного стану. Документування і розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією, дослідження зброї, боєприпасів, вибухових

пристроїв, фрагментів та уламків ракет, опрацювання геномної інформації людини, а також експертне забезпечення ідентифікації загиблих та осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, істотно збільшили обсяг та ускладнили зміст завдань, покладених на установи Експертної служби МВС. Так, упродовж 2022–2025 років ними проведено майже 1,2 млн судових експертиз та експертних досліджень. За цей період кількість постанов, ухвал і звернень щодо проведення експертних досліджень зросла у 4,4 раза, а кількість проведених ДНК-експертиз – у 5,9 раза. Наведені показники засвідчують не лише безпрецедентне зростання навантаження на експертні установи, а й посилення значення результатів їхньої діяльності для встановлення обставин відповідних кримінальних правопорушень, ідентифікації причетних до них осіб, відновлення порушених прав потерпілих та забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності.

Наукова і практична значущість дослідження зумовлена також потребою системного вдосконалення нормативно-правових засад діяльності ДНДЕКЦ МВС, уточнення форм його взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності, розроблення наукових засад управління цією установою, належного забезпечення незалежності та об'єктивності судових експертів, а також адаптації позитивного зарубіжного досвіду до національної судово-експертної практики. Окремого наукового опрацювання потребує визначення перспектив функціонування ДНДЕКЦ МВС з урахуванням подальшої цифровізації судово-експертної діяльності, розвитку інтегрованих інформаційних систем, посилення міжвідомчої та міжнародної взаємодії, а також завдань повоєнного відновлення України. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, який поєднує кримінологічний і правовий аналіз, вивчення практики судово-експертної діяльності, порівняльне дослідження зарубіжного досвіду та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що її зміст і спрямування відповідають Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №

722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476, Комплексному стратегічному плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. Дисертаційне дослідження також виконано відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326, та в межах науково-дослідної роботи Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» на 2024–2029 роки (номер державної реєстрації 0123U105015).

Підсумовуючи, зауважу, що обрана тема дисертаційного дослідження Коротаєва Володимира Миколайовича *«Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності»* є своєчасною та важливою. У роботі запропоновано нове розв'язання наукової проблеми, що полягає в теоретичному обґрунтуванні кримінологічного статусу ДНДЕКЦ МВС, розкритті основних напрямів його участі у протидії злочинності та розробленні комплексу пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими, логічно вмотивованими та переконливими. Автором опрацьовано значний масив вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України, аналітичних матеріалів МВС України, Міністерства юстиції України, статистичних даних правоохоронних органів, матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, а також релевантної практики

національних і міжнародних судових інституцій. Список використаних джерел складає 323 найменування.

На основі комплексного аналізу наукових праць, нормативно-правової бази, статистичних та емпіричних матеріалів у дисертації досліджено діяльність Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як особливого суб'єкта протидії злочинності, що поєднує функції державної спеціалізованої експертної установи, головного підрозділу Експертної служби МВС України, суб'єкта організаційно-управлінського і науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності, а також адміністратора криміналістично значущої інформації. Такий підхід дав змогу авторові вийти за межі суто відомчого або процесуального бачення діяльності ДНДЕКЦ МВС України та розкрити його значення саме у кримінологічній площині.

Заслуговує на підтримку обраний дисертантом методологічний підхід, у межах якого діяльність ДНДЕКЦ МВС України розглянуто в системному зв'язку з іншими суб'єктами протидії злочинності, з урахуванням її історичного розвитку, сучасного нормативно-правового забезпечення та перспектив функціонування в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення України. Автором обґрунтовано, що діяльність ДНДЕКЦ МВС України не обмежується проведенням судових експертиз та експертних досліджень, а охоплює також обліково-реєстраційну, науково-методичну, організаційну, інформаційну та управлінську складові, які мають істотне значення для виявлення, документування, розслідування кримінальних правопорушень і використання результатів експертної діяльності у кримінальному провадженні.

У роботі належним чином проаналізовано нормативно-правове регулювання діяльності ДНДЕКЦ МВС України, зокрема в частині підстав і порядку проведення судових експертиз, повноважень судового експерта, використання висновку експерта як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні, ведення криміналістичних обліків та інформаційних ресурсів. Важливим є висновок автора про доцільність виокремлення організаційно-розпорядчих та експертно-процедурних

нормативно-правових актів, що дозволяє більш чітко визначити правову природу різних напрямів діяльності Експертної служби МВС України.

Окремої позитивної оцінки заслуговує дослідження діяльності ДНДЕКЦ МВС України в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. Дисертант аргументовано показує, що експертне дослідження зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, фрагментів та уламків ракет, а також використання геномної інформації людини набули особливого значення для документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни, ідентифікації загиблих осіб, встановлення обставин події та забезпечення належної доказової інформації для національних і міжнародних механізмів правосуддя. При цьому автор коректно пов'язує відповідні експертні можливості з положеннями кримінального та кримінального процесуального законодавства України, не підміняючи функції органів досудового розслідування функціями експертної установи.

Важливим внеском дисертації є також обґрунтування перспектив розвитку ДНДЕКЦ МВС України та Експертної служби МВС України у повоєнний період. Автор слушно акцентує увагу на необхідності розвитку інтегрованих інформаційних систем, удосконалення криміналістичних обліків, посилення технічних та інтелектуальних можливостей судово-експертної діяльності, розширення національного й міжнародного співробітництва, а також упровадження проактивних моделей правоохоронної діяльності, спрямованих на завчасне запобігання кримінальним правопорушенням.

Такий комплексний підхід до предмета дослідження засвідчує, що дисертанту загалом вдалося вирішити поставлені наукові завдання та отримати результати, які мають теоретичне і прикладне значення для кримінологічної науки, судово-експертної діяльності та практики протидії злочинності. До основних наукових результатів, що становлять новизну дисертації, на думку опонента, належать такі:

- сформовано цілісне уявлення про ДНДЕКЦ МВС України як спеціалізований суб'єкт протидії злочинності, діяльність якого реалізується

через поєднання експертної, обліково-реєстраційної, науково-методичної, організаційної та інформаційної функцій;

- удосконалено наукове положення про основні функції ДНДЕКЦ МВС України, серед яких автор виокремлює спеціалізовану, обліково-реєстраційну та науково-методичну функції, що в сукупності забезпечують участь цієї установи у протидії кримінальним правопорушенням;

- запропоновано підхід до класифікації нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ДНДЕКЦ МВС України, на організаційно-розпорядчі та експертно-процедурні, що має значення для впорядкування правового забезпечення судово-експертної діяльності;

- обґрунтовано необхідність генерування електронного каталогу фрагментів та уламків ракет, що використовуються під час ідентифікаційних експертних досліджень, із поділом відповідної інформації за зовнішніми та внутрішніми критеріями, що має практичне значення для документування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією проти України;

- доведено значення вибухово-технічних, зброезнавчих та інших криміналістичних досліджень для встановлення обставин застосування ракетної та іншої зброї у контексті кримінальних проваджень за ст. 438 КК України щодо порушення законів та звичаїв війни;

- аргументовано особливу роль ДНДЕКЦ МВС України в адмініструванні, обробці та використанні криміналістично значущої інформації, зокрема в частині функціонування Електронного реєстру геномної інформації людини, відбору біологічного матеріалу та проведення відповідних експертних досліджень;

- визначено перспективні напрями діяльності ДНДЕКЦ МВС України у період повоєнного відновлення, пов'язані з розвитком інтегрованих інформаційних систем, удосконаленням криміналістичних обліків, посиленням міжнародної взаємодії та підвищенням ефективності експертного забезпечення діяльності органів правопорядку і суду.

Окрім викладених, у дисертації містяться й інші положення наукової новизни, які заслуговують на позитивну оцінку, оскільки поглиблюють

теоретичні уявлення про місце ДНДЕКЦ МВС України в системі суб'єктів протидії злочинності та мають практичне значення для вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях зарахованих за темою дисертації.

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, загалом є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до аналізу діяльності Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України як суб'єкта протидії злочинності. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і відповідно до його плану розкривають об'єкт і предмет роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 323 найменування.

Нові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, належним чином обґрунтовуються за допомогою виваженої методології наукового пошуку. Для досягнення поставленої мети, вирішення дослідницьких завдань і підтвердження достовірності отриманих результатів автором використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема діалектичний, системний, формально-логічний, соціологічний, історичний, історико-правовий та порівняльний методи. Їх застосування дало змогу комплексно розкрити специфіку діяльності ДНДЕКЦ МВС України, визначити його місце в системі суб'єктів протидії злочинності, охарактеризувати нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності, форми взаємодії з іншими суб'єктами, а також перспективи функціонування Експертної служби МВС України в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення держави.

Дисертант провів дослідження з використанням належної інформаційної та емпіричної бази, яку становлять аналітичні матеріали МВС України і Міністерства юстиції України щодо провадження експертної діяльності, статистична звітність Офісу Генерального прокурора про кількість облікованих кримінальних правопорушень, матеріали Єдиного

державного реєстру судових рішень, опубліковані рішення національних та міжнародних судових інституцій, а також багаторічний власний досвід здобувача у сфері експертної діяльності. Така емпірична основа є достатньою для підтвердження достовірності основних наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у роботі.

Отримані результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображені в наукових працях здобувача, зміст і характер яких відповідають темі дисертації та підтверджують належний рівень апробації її основних положень. Основні висновки і пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, висвітлено у 15 статтях, опублікованих у наукових виданнях, визнаних фаховими з юридичних наук, 6 статтях, опублікованих у виданнях, включених до наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та Scopus, а також у 19 працях апробаційного характеру.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася шляхом оприлюднення основних положень, узагальнень і висновків на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах, присвячених проблемам судово-експертної діяльності, експертного забезпечення досудового розслідування, криміналістики, протидії злочинності, національної безпеки, верховенства права та захисту прав людини. Це свідчить про належну наукову комунікацію автора з фаховим середовищем і підтверджує, що результати дисертації пройшли необхідне обговорення.

Аналіз змісту дисертації та публікацій здобувача дає підстави позитивно оцінити повноту викладення основних результатів дослідження в опублікованих наукових працях. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, а їх оприлюднення у фахових виданнях, виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, та матеріалах науково-практичних заходів підтверджує належний рівень апробації дисертаційної роботи.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони мають теоретичну і прикладну цінність та можуть бути використані в: *науково-дослідній роботі* – для подальшого розроблення проблем протидії

кримінальним правопорушенням спеціалізованими суб'єктами, зокрема установами Експертної служби МВС України; *правотворчості* – під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення правового забезпечення судово-експертної діяльності, функціонування криміналістичних обліків, інформаційних ресурсів та організації експертного забезпечення кримінального провадження; *правозастосовній діяльності* – під час документування та розслідування кримінальних правопорушень, насамперед тих, що зумовлені збройною агресією Російської Федерації проти України, проведення експертних досліджень зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, фрагментів та уламків ракет, а також використання можливостей криміналістичних обліків і геномної інформації людини; *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Криміналістика», а також відповідних спеціальних курсів, пов'язаних із судово-експертною діяльністю, протидією злочинності та криміналістичним забезпеченням досудового розслідування.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеної роботи, її актуальність, належний науковий рівень, а також суттєве теоретичне і практичне значення. Викладене вище дає підстави для загальної позитивної оцінки дисертації Коротаєва Володимира Миколайовича «Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності» як самостійного комплексного наукового дослідження з актуальної та важливої для кримінологічної науки, судово-експертної діяльності й правоохоронної практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Автор переконливо доводить особливу роль ДНДЕКЦ МВС України у забезпеченні кримінального провадження спеціальними знаннями, веденні криміналістичних обліків, адмініструванні інформаційних ресурсів, науково-методичному та організаційному забезпеченні діяльності Експертної служби

МВС. Водночас, на нашу думку, у роботі бажано було б чіткіше розмежувати кримінологічне розуміння ДНДЕКЦ МВС як суб'єкта протидії злочинності та його процесуальний статус як державної спеціалізованої експертної установи. В умовах воєнного стану, коли значення експертних досліджень для документування воєнних злочинів, ідентифікації загиблих осіб, дослідження зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, фрагментів та уламків ракет істотно зростає, особливо важливо не допустити змішування функцій експертної установи з функціями органів досудового розслідування, прокуратури чи суду. ДНДЕКЦ МВС, безперечно, є важливим елементом системи протидії злочинності, однак його участь у цій системі має реалізовуватися через експертну, інформаційну, обліково-реєстраційну, науково-методичну та організаційну діяльність із дотриманням принципів законності, незалежності судового експерта, об'єктивності та повноти дослідження.

2. У підрозділі 1.2, присвяченому методології дослідження діяльності ДНДЕКЦ МВС України як суб'єкта протидії злочинності, автор використовує широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів, що загалом відповідає складності обраної теми. Водночас методологічний блок, на нашу думку, міг би бути посилений шляхом чіткішого визначення критеріїв оцінювання ефективності діяльності ДНДЕКЦ МВС саме в умовах воєнного стану. Йдеться не лише про кількість проведених експертиз чи експертних досліджень, а й про строки їх виконання, якість експертного забезпечення кримінального провадження, вплив результатів експертиз на встановлення обставин кримінальних правопорушень, рівень використання криміналістичних обліків, захищеність інформаційних ресурсів, а також здатність установи працювати в умовах різкого зростання навантаження. Без таких критеріїв складно повною мірою оцінити не тільки місце ДНДЕКЦ МВС у системі протидії злочинності, а й реальну результативність його діяльності в кризових безпекових умовах.

3. Здійснюючи аналіз нормативно-правового регулювання діяльності ДНДЕКЦ МВС України, слушною є увага автора до законодавчих і підзаконних актів, які визначають порядок проведення судових експертиз,

повноваження експертів, організацію діяльності Експертної служби МВС та взаємодію з іншими суб'єктами (підрозділ 2.1). Разом із тим дискусійним видається висновок про достатність чинного правового регулювання для мінімізації ризиків помилкових або недобросовісних експертних висновків. Відзначимо, що експертна діяльність пов'язана з великими масивами інформації, геномними даними, матеріалами щодо воєнних злочинів, міжвідомчим обміном відомостями та потенційним використанням результатів експертних досліджень у міжнародних судових інституціях, а відтак авторіві бажано було б глибше розкрити питання правового режиму зберігання, обробки, передачі та захисту такої інформації, а також визначити додаткові гарантії її цілісності, достовірності та допустимості у кримінальному провадженні.

4. У розділі 3 значний інтерес становлять положення щодо генерування електронного каталогу фрагментів та уламків ракет за результатами ідентифікаційних експертних досліджень (с. 219, 231-232 дисертації). Така пропозиція є актуальною і практично важливою, особливо з огляду на необхідність документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни. Водночас у роботі доцільно було б чіткіше визначити процесуальне значення відомостей, що міститимуться в такому електронному каталозі. Зокрема, потребують додаткового обґрунтування питання: Чи є цей каталог лише інформаційно-довідковим ресурсом для експертів? Чи може він використовуватися як джерело перевірки ідентифікаційних висновків? Яким має бути порядок внесення, верифікації, оновлення і вилучення інформації? Хто матиме доступ до такого ресурсу?

5. Дисертант обґрунтовано акцентує увагу на ролі Експертної служби МВС у протидії кримінальним правопорушенням, зумовленим російською агресією, загальнокримінальній злочинності та викликам повоєнного відновлення (розділ 4). Водночас окремі пропозиції щодо розширення можливостей ДНДЕКЦ МВС, зокрема в напрямі освоєння нових видів експертних досліджень, потребують більшої обережності. В умовах воєнного стану розширення функціонального навантаження на експертну установу має

супроводжуватися не лише нормативно-правовим закріпленням відповідних повноважень, а й належним кадровим, матеріально-технічним, ~~методичним~~, безпековим та фінансовим забезпеченням. Інакше існує ризик формального розширення компетенції без реальної спроможності забезпечити якісне, своєчасне й незалежне проведення експертиз. На нашу думку, у цьому контексті авторові варто було б окремо визначити межі допустимого розширення функцій ДНДЕКЦ МВС та критерії, що справді підвищуватиме ефективність протидії злочинності.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують наукової полеміки щодо окремих положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони мають переважно дискусійний характер і в цілому не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що дисертація *Коротаєва Володимира Миколайовича «Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності»* є самостійним, завершеним комплексним науковим дослідженням, у якому сформульовано концептуально нові положення та науково обґрунтовані висновки. У роботі розв'язано важливу наукову проблему, що полягає у формуванні теоретико-прикладних засад діяльності ДНДЕКЦ МВС України як спеціалізованого суб'єкта протидії злочинності, визначенні його місця та ролі в системі таких суб'єктів, а також обґрунтуванні напрямів удосконалення правового, організаційного, інформаційного й науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Зміст дисертації відповідає заявленій науковій спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, а її основні положення пройшли належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично коректною та літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та реферату загалом відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Реферат належним чином

відображає основний зміст дисертації, її наукову новизну, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація та реферат Коротаєва Володимира Миколайовича за темою: «Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України як суб'єкт протидії злочинності» відповідають вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх автор, за результатами прилюдного захисту, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

Проректор

Національної академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Станіслав МОЗОЛЬ